

datum 20-10-2010

volgnr. Knelpuntennota 2010-2011/1

Knelpuntennota

Een overzicht van klachten over jeugdzorg bij het Kinderrechtencommissariaat

Aan de Commissie Jeugdzorg

1 Situering

Knelpunten in de jeugdzorg blijven jaar na jaar de kop op steken. Cijfers van het Agentschap Jongerenwelzijn leren ons dat het aantal jongeren in de jeugdhulp sinds 2000 met 65% steeg¹. In 2009 zaten 24.422 jongeren in de bijzondere jeugdzorg. Ongeveer een derde van de jongeren is jonger dan 10 jaar.

Herhaaldelijk probeert de Vlaamse regering tegemoet te komen aan die stijgende nood. De voorbije jaren stelde ze zelfs twee meerjarenplannen op met expliciete aandacht voor de jeugdzorg². Ze voorzag en voorziet nu ook weer extra middelen voor de jeugdzorg³. En toch blijft ze tekort schieten. De wachtlijsten geraken niet weggewerkt.

Sinds de oprichting van het Kinderrechtencommissariaat kloppen kinderen, jongeren en hun belangenbehartigers bij ons aan om knelpunten in de hulpverlening te signaleren. Enerzijds variëren de knelpunten van een tekort aan jeugdzorg tot een mank lopende jeugdzorg. Anderzijds leggen hun klachten ook drempels bloot die minderjarigen, omwille van hun minderjarigheid, blijven ervaren.

1.1. Recht op en rechten in de jeugdzorg

Het Kinderrechtenverdrag schuift een aantal belangrijke principes voor de uitbouw van de jeugdzorg naar voor.

Een eerste is dat de ouder 'de' opvoedingsverantwoordelijke is. Met respect voor de rechten van het kind, groeien kinderen in de eerste plaats bij hun ouders op. De overheid verleent bijstand en ondersteuning om het gezin te helpen.

Een tweede is het belang van het kind. Komt het belang van het kind in het gedrang dan komt de overheid, met respect voor de rechten van het kind, tussen beide.

Respect voor de rechten van het kind, betekent niet alleen recht op gepaste hulpverlening maar ook rechten in de hulpverlening. Zoals bijvoorbeeld:

- recht op bescherming tegen mishandeling, misbruik, verwaarlozing,
- recht op privacy en bescherming van die privacy,
- recht op informatie en inspraak,
- en recht om hulpverlening te weigeren, tenzij de protectierechten geschonden worden.

Het Comité voor de Rechten van het Kind pleit voor meer aandacht voor het recht op inspraak in de hulp en het recht op weigering van hulp. Jongeren moeten weten waarom er al dan niet passend gevolg gegeven wordt aan hun mening⁴. Ook mag België niet te snel naar een uithuisplaatsing van kinderen in nood grijpen⁵.

1 Jongerenwelzijn, 09-06-2010, 'Persbericht: Jaarverslag 2009: capaciteitsuitbreiding en zorg op maat als antwoord op stijgende instroom'. Jongerenwelzijn, 2010, 'Jaarverslag 09'.

2 Vlaams minister Veerle Heeren, 2009, 'Perspectief! Visie op en toekomstperspectieven voor welzijn van kinderen en jongeren'. Vlaams minister Inge Vervotte, 2006, 'Gloobaal Plan Jeugdzorg'.

3 Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebeleid. 12 oktober 2010. Handelingen. Voorlopige versie.

4 Committee on the Rights of the Child, 2009, General Comment NO.12. The right of the child to be heard.

5 Committee on the Rights of the Child, 2010, Concluding Observations:Belgium.

1.2. Onze ombudsfunctie

Jaarlijks ontvangt het Kinderrechtencommissariaat meer dan 1000 vragen en klachten van kinderen, ouders en professionelen.

We onderzoeken de vragen en klachten als een onpartijdige en onafhankelijke instantie. We proberen te bemiddelen en de belangen van de minderjarigen te verdedigen. We gaan na of er kinderrechten geschonden zijn.

Het Kinderrechtenverdrag is de basisnorm waaraan alle klachten getoetst worden. Het Kinderrechtenverdrag verplicht immers de Staat om de rechten van kinderen op alle domeinen toe te passen. We verifiëren of er in overeenstemming met de wettelijke verplichtingen is opgetreden. Respecteerde de overheid, de dienst of voorziening de Vlaamse of federale regelgeving? Daarnaast gaan we na of men de algemene beginselen van behoorlijk bestuur en de zorgvuldigheidsnormen respecteerde.

Als het klachtenonderzoek een gebrek in de regelgeving blootlegt, geven we advies aan de bevoegde overheid. Wijst een klacht bijvoorbeeld op een onheuse bejegening van een minderjarige dan signaleren we dit aan de organiserende overheid zodat ze hun werking met betrekking tot minderjarigen kunnen verbeteren.

Met onze ruime opdracht vervullen we een brugfunctie tussen de minderjarige en de samenleving in al haar facetten, zoals de jeugdzorg. Dankzij die brugfunctie zijn we de vertolker van de ervaringen van kinderen en hun belangbehartigers in de jeugdzorg.

1.3. Een variatie aan klachten...

Klachten over de thuiscontext van kinderen bijten jaar na jaar de spits af. Meestal gaat het om de helft van alle klachten. Kinderen, ouders en professionelen kloppen aan met klachten gekoppeld aan een echtscheidingscontext of een (problematische) thuiscontext en allerhande vragen daaromtrent. Bijvoorbeeld: rechten en plichten van ouders en kinderen, intrafamiliaal geweld, relatie tot andere familieleden, verblijfs- en omgangsregeling, opvoedingsconflicten, onderhoudsplicht, afstamming. Zoveel als mogelijk probeert het Kinderrechtencommissariaat de melder vooruit te helpen. We geven advies en informatie over hun rechten en de geldende regelgeving. We verwijzen door⁶.

Vragen en klachten over hulp aan minderjarigen nemen een tiende van de meldingen in beslag. Het gaat bijvoorbeeld om ongenoegen over een maatregel, de bejegening door de rechter of een consulent, het beleid in voorzieningen, het tekort in het aanbod of de toegang tot de hulpverlening.

Soms kaarten de ouder en de professionele hulpverlener dezelfde tekorten aan. Alle twee pleiten ze voor een gespecialiseerde hulpverlening. Maar die is niet voor handen. Andere keren geven de ouders, het kind en de professionele hulpverlener

⁶ We verwijzen door naar: Jongerenadviescentrum, advocaat, kinder- en jongerentelefoon, Centrum Algemeen Welzijnswerk, Centrum voor leerlingbegeleiding, schooldirecties, Vertrouwenscentrum Kindermishandeling, Comité voor Bijzondere Jeugdzorg (CBJ), Kinderrechtswinkel, Opvoedingstelefoon en -winkel, politie, Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg, Huisarts, Rechtbank, OCMW, Zelfmoordlijn, Centrum voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning, Justitiehuis, Kind en Gezin.

elk hun eigen invulling aan wat er al dan niet nodig is, wie voor wat verantwoordelijk is en of er al dan niet een probleem is.

1.4. ... met toch een aantal constanten

Of de klacht nu van de ouder, de jongere of de professionele hulpverlener komt, een aantal constanten worden telkens bevestigd:

- kinderen en ouders met nood aan zorg vragen om meer duiding over en inspraak in de zorg,
- gezinnen met nood aan een combinatie van verschillende vormen van hulpverlening kunnen er geen aanspraak opmaken,
- jongeren met nood aan gespecialiseerde zorg, botsen op een afwezigheid van die zorg,
- gezinnen met nood aan ambulante zorg, ervaren een tekort aan die ambulante zorg.

De klachten bevestigen bijna keer op keer een spanningsveld rond opvoedingsverantwoordelijkheid, het belang van het kind, het recht op hulp en rechten in de hulp. Elk vanuit hun eigen perspectief kaarten kinderen, ouders of professionelen deze knelpunten aan.

Kinderen vragen soms om hulp want hun thuissituatie is onhoudbaar geworden. Ze willen weglopen, alleen gaan wonen. Ze vragen of dat kan en waar ze terecht kunnen voor hulp. Professionelen contacteren ons met de vraag of ouderlijke verantwoordelijkheid ook betekent dat ze vertrouwelijke informatie over het kind moeten door vertellen aan de ouder. Ouders melden dat ze door de versnippering in hulpvormen voortdurend van het kastje naar de muur gestuurd worden en uiteindelijk hun zorgbehoevend kind zelf thuis moeten opvangen zonder de nodige hulp.

Ook leggen vele klachten de maatschappelijk afhankelijke positie van kinderen en jongeren bloot. Zowel in de regelgeving als in de praktijk bevinden minderjarigen zich in een afhankelijke positie. Ouders hebben ouderlijk gezag. Kinderen en derden dienen dit gezag te respecteren, toch mag dit gezag niet grenzeloos zijn. Ouderlijk gezag houdt verantwoordelijkheden in, zoals waken over het welzijn en de rechten van het kind. Komen de rechten van het kind in het gedrang, dan kan het kind weinig alleen ondernemen. Omwille van hun minderjarigheid worden ze gediscrimineerd in hun rechtstreekse toegang tot zorg⁷. Veel hulpverlening is enkel voor meerderjarigen weggelegd. Minderjarigen hebben pas toegang tot zorg wanneer de ouder instemt met die zorg.

In wat volgt geven we een overzicht van de signalen die we doorheen de jaren mochten ontvangen. Het overzicht is illustratief voor de constanten die jaarlijks worden bevestigd.

2 Recht op informatie en inspraak

2.1. Recht op duidelijke, begrijpbare informatie?

Melders klagen over het gebrek aan duidelijk, begrijpbare informatie en toelichting over de genomen maatregel. Zeker bij plaatsingsmaatregelen blijft de motivatie

⁷ Minderjarigen hebben geen rechtstreekse toegang tot bijvoorbeeld kinderbeijslag, leefloon, sociale huur.

soms vaag. Dit vergroot de weerstand bij gezinsleden omdat ze zich niet erkend en betrokken voelen.

Vanuit het klachtenonderzoek stelt het Kinderrechtencommissariaat ook vast dat minderjarigen en ouders vaak niet goed weten wat van hen verwacht wordt om oplossingsgericht te kunnen werken. De werkpunten of de inhoud van het hulpverleningsplan/handelingsplan met de vooropgestelde doelstellingen worden niet altijd duidelijk gecommuniceerd. Dit geeft zeer weinig houvast voor het hele gezin. Zowel jongeren als ouders 'ondergaan' de maatregel op die manier en voelen zich niet altijd een betrokken partij die ook verantwoordelijkheid kan nemen. Er is vaak ook gebrek aan een lange termijn visie.

Twee kinderen van mijn cliënte zijn geplaatst in een pleeggezin. Ze is sinds enkele weken bevallen van een kind van haar huidige partner. De consulent en de pleeggezinnendienst herhalen voortdurend dat ze voldoende hulp moet inschakelen voor de baby, want anders zal hij ook geplaatst worden. Moeder krijgt hulp van een tante, haar moeder en Kind en Gezin. Die hulp is blijkbaar onvoldoende. Moeder is radeloos want ze voelt een voortdurende dreiging van een mogelijke plaatsing. Het lijkt alsof ze wachten op een foute stap om dan in te grijpen. Niemand legt haar concreet uit welke hulp ze nog moet inschakelen en waaraan ze net moet werken.

Hulpverlener

Ik ben in een instelling geplaatst door de rechter omdat de vriend van mijn mama mij mishandelde. De rechter en consulent hebben mij gezegd dat ik terug naar huis kan als mijn mama alle contacten met die man verbreekt. Dat heeft zij ook gedaan. Ze ziet hem al 4 maanden niet meer. Maar ik mag nog altijd niet naar huis van de consulent. Nu zegt hij dat mijn mama eerst werk moet zoeken, maar daar was helemaal niets over afgesproken. Hij zegt ook dat ik minimum voor 6 maanden geplaatst ben. Wat vinden ze nog uit als mijn mama werk heeft gevonden? Ik wil gewoon terug naar huis. Ik had beter gezwegen over die mishandeling want het lijkt alsof we nu niets meer te zeggen hebben.

Fleur, 14 jaar

Het Kinderrechtencommissariaat vraagt aandacht voor de actieve dienstverlening die consulenten moeten bieden. De communicatie moet kwaliteitsvol zijn. Zowel naar ouders toe als naar minderjarigen. Het recht op duidelijke, begrijpbare informatie over alle zaken die de minderjarigen aanbelangen (voorzien in het Decreet Rechtspositie van de minderjarigen en het Kinderrechtenverdrag) moet in de praktijk zorgvuldig toegepast worden zodat schendingen van dit recht vermeden worden.

2.2. Recht op inspraak: enkel een formaliteit?

Meldingen van jongeren gaan ook over het gebrek aan inspraak. Ze klagen dat hun 'stem' onvoldoende gehoord wordt. Ze krijgen soms een half uur de tijd om met de consulent te praten, soms zelfs nog in aanwezigheid van hun ouders, en voelen het vaak aan dat er te weinig tijd gemaakt wordt om stap voor stap te bekijken waar zij nood aan hebben. Jongeren vertellen dat van hen verwacht wordt dat ze op korte tijd een duidelijke probleemstelling kunnen formuleren. Maar dat lukt hen vaak niet omdat de situatie hen overrompelt en heel wat zaken meespelen zoals de loyaliteiten naar het gezin en het opbouwen van vertrouwen in hulpverleners en specifiek in de consulent.

Daarenboven klagen jongeren ook over het moeilijk kunnen bereiken van hun consulent als ze hen willen spreken. Het gebeurt dat ze enkele weken moeten wachten alvorens er tijd is in de agenda wegens de werkdruk. Dit speelt ook mee bij hun gevoel dat de consulent er niet echt voor hen is.

Mijn vader zit al een paar jaar in de gevangenis. Mijn moeder maakt een moeilijke periode door en is verzeild geraakt in het drugsmilieu. Samen met het CBJ heeft zij beslist dat ik ofwel naar een pleeggezin moet ofwel naar een begeleidingstehuis. Ik wil dat niet en wil liever bij mijn grootouders gaan inwonen. Zij zijn perfect in staat om voor mij te zorgen en ze willen dat ook doen. Het CBJ zegt dat het niet kan, want moeder staat niet achter dit voorstel. Ik word dus gestraft.

Tiffany, 13 jaar

Ik heb een hoop problemen thuis. Ik ben al gaan aankloppen bij verschillende diensten, maar ik heb de indruk dat niemand mij wil of kan helpen. Mijn stiefvader heeft me al verschillende keren buiten gezet. Moeder kiest partij voor hem want ze gaat volledig op in haar verliefdheid. Bij mijn vader wil ik echt niet gaan wonen. Ik ben bij het CBJ gaan aankloppen maar ze kunnen me niet helpen. Het is een scheidingskwestie zeggen ze en de rechter heeft beslist dat ik bij mijn moeder moet wonen. Ik wil thuis echt wel weg.

Dieter, 15 jaar

Het Kinderrechtencommissariaat klaagt aan dat er nog te weinig aandacht besteed wordt aan de inspraak van minderjarigen in de hulpverlening. De diensten moeten een duidelijk kader aanbieden zodat het recht op inspraak van de minderjarigen een duidelijke plaats krijgt en maximaal geoperationaliseerd wordt. Door bijvoorbeeld tijd en ruimte te krijgen om met jongeren meermaals in gesprek te gaan, de minderjarige te informeren over dit recht en te motiveren waarom er al dan niet passend gevolg gegeven wordt aan zijn mening. Het decreet rechtspositie expliciteert dit recht zeer duidelijk onder artikel 16.

3 Vrijwillige en gedwongen hulpverlening

De ervaringen en klachten van melders overstijgen vaak de opsplitsing tussen de vrijwillige en gedwongen hulpverlening. Bij beide systemen worden gelijkaardige zaken gemeld.

Binnen de gedwongen hulpverlening zien we ook meldingen over ontevredenheid of incorrecte bejegening door de jeugdrechter. Deze klachten vallen buiten de bevoegdheid van deze commissie en hier gaan we dan ook niet verder op in.

3.1. VRIJ-willige hulpverlening?

Specifiek voor het domein van de vrijwillige hulpverlening laten klachten zien dat ouders en minderjarigen de 'vrijwilligheid' niet altijd zo ervaren. De gedwongen hulpverlening wordt door consulenten vaak gebruikt als stok achter de deur, waardoor de vrijwilligheid meer afgedwongen wordt. Ouders en jongeren voelen zich daardoor niet altijd even respectvol behandeld en verliezen al gauw het vertrouwen in de hulpverlening.

Jongeren ervaren vrijwilligheid dan weer als eenzijdig. Als ouders niet willen meewerken stopt de vrijwilligheid en hebben ze het gevoel in de kou te staan. Er wordt niet altijd doorverwezen naar de bemiddelingscommissie. Het gebeurt ook dat als de jongere de moed verzamelt om naar het CBJ te stappen om hulp te vragen en in het gesprek nog maar aanhaalt dat hij/zij vermoedt dat zijn ouders niet zullen meewerken, dat het CBJ de vraag niet verder onderzoekt. Aan de jongere wordt dan informatie meegegeven over een dienst die misschien wel kan helpen. In heel wat gevallen gebeurt er dan een doorverwijzing naar de jeugdbrigade. Wat een minderjarige nog meer afschrikt. In hoeverre kan een dienst binnen de vrijwillige hulpverlening meer aanklampend werken? Hoe ver kan een

dienst de situatie toch verder exploreren en waar ligt de verantwoordelijkheid van de dienst om met de ouders te werken naar een toestemming in hulpverlening?

Een meisje van 15 jaar is bij mij twee keer op gesprek geweest. Ik heb haar zus in therapie gehad wegens zware vermoedens van seksueel misbruik binnen het gezin. Het meisje komt niet met de vraag naar therapie, maar wel om tijdelijk uit huis geplaatst te worden. Ze kan de leefsituatie met haar vader niet langer aan maar wil er met mij niet verder over praten. Samen met haar heb ik telefonisch contact genomen met het CBJ. Ze gaf aan de consulent de toestemming om de ouders te contacteren. Op de vraag of ze dacht dat haar ouders zouden meewerken, antwoordde ze 'ik denk van niet'. Er werd geen verdere intake gepland omdat het CBJ stelde dat ze dan geen hulpverlening konden opzetten. Ze kreeg de taak om met haar ouders te praten en hen te overtuigen zelf contact te nemen met het CBJ. Het meisje werd doorverwezen naar het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling en de jeugdbrigade. Maar politie wil ze helemaal niet betrekken en het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling kan geen maatregelen van uithuisplaatsing nemen. Samen met het meisje klaag ik dit aan bij het Kinderrechtencommissariaat omdat haar recht op hulp geschonden wordt.

Psycholoog en Lore, 15 jaar

Het Kinderrechtencommissariaat roept op tot een debat over vrijwillige hulpverlening en aanklampende hulp. Hoe ver reikt de verantwoordelijkheid van diensten om met ouders zelf in dialoog te gaan om toestemming tot hulp te geven? Die verantwoordelijkheid kan niet op de schouders van een kind gelegd worden.

3.2. Gezinsgericht werken in conflict met belang van minderjarigen?

Bij een maatregel besteedt de jeugdzorg veel aandacht aan gezinsgericht werken. De basisdoelstelling van een uithuisplaatsing is altijd het kind herintegreren in zijn eigen gezin. Ook het Kinderrechtenverdrag pleit daarvoor, behalve in uitzonderlijke omstandigheden (artikel 9 van het Kinderrechtenverdrag).

Het Kinderrechtencommissariaat ontvangt klachten over het feit dat consulenten gezinsgericht werken vaak interpreteren als: ervoor zorgen dat het kind zo vlug mogelijk terug naar huis kan, zelfs als dat gezin daar nog lang niet klaar voor is. Ongenuanceerd streven naar het ideaalbeeld van de terugkeer van het kind naar zijn gezin leidt voor sommige kinderen tot schrijnende situaties. Dat kan niet de bedoeling zijn van gezinsgericht werken.

Minderjarigen klagen dat zij de speelbal zijn van hun ouders: 'ze luisteren alleen naar mijn ouders, ook als we zelf niet terug naar huis willen'.

Door de erg conflictueuze scheiding van mijn ouders ben ik vanaf de leeftijd van 5 jaar geplaatst in een pleeggezin door de jeugdrechter. Elk weekend ga ik afwisselend op bezoek bij mijn ouders. Ik ben tevreden met mijn situatie want de situatie bij mijn vader en moeder is verre van ideaal. Ik hoor nu van de consulent dat de jeugdrechter overweegt om de pleegplaatsing stop te zetten want ik ben te gehecht geraakt aan mijn pleeggezin en pleegplaatsing is in principe een tijdelijke maatregel, zegt de consulent. De bedoeling is dat ik bij mijn moeder zou gaan wonen met een omgangsregeling voor mijn vader. Ik wil dit helemaal niet. Na het gesprek met mijn consulent heb ik sterk de indruk dat het besluit al eigenlijk vast staat. Ik vind dat mijn rechten en belangen geschonden worden.

Sven, 15 jaar

En dan zijn er de conflictsituaties als kinderen opgevangen worden in het gezin van pleegouders, grootouders, ooms of tantes. Bij een conflict weigeren de ouders soms verder hun toestemming te geven voor de plaatsing in de familiale context. Consulenten plaatsen de minderjarige dan in een residentiële voorziening om toch nog gezinsgericht te kunnen werken. Minderjarigen, zorgdraggers en professionelen

klagen aan dat het conflict tussen de betrokken partijen of het miskend gevoel van de ouders zwaarder doorweegt dan het belang van het kind. In de praktijk zien ze ook regelmatig dat het conflict met de ouders zich gewoon verplaatst naar de begeleiders van de voorziening.

*In ons tehuis verblijft een jongen die voordien jaren in een pleeggezin heeft verbleven. De jongen was er graag en wij zien ook een gezonde relatie met het pleeggezin. Door toedoen van de vader heeft het CBJ het dossier uiteindelijk moeten overmaken aan de jeugdrechter die de jongen hier plaatste. Dit kind is hier niet op zijn plaats en is vreselijk ongelukkig. Bovendien komt zijn vader hem nog amper bezoeken. Wij vinden dat dit kind onrecht is aangedaan. Er is gekozen voor de belangen van de ouders i.p.v. dat van het kind. De jeugdrechter en consulent schenken geen aandacht aan onze bedenkingen.
Opvoeder van Boris (7 jaar)*

Het Kinderrechtencommissariaat erkent dat het niet altijd makkelijk is om in bepaalde complexe situaties een goede afweging te maken. Maar het stelt wel vast dat er te veel gewerkt wordt naar een ideaal gezinsbeeld i.p.v. naar de noden van het kind.

3.3. Tekort aan opvangplaatsen in de bijzondere jeugdzorg: al jaren een pijnpunt!

Toegang tot de gezondheids- en welzijnszorg is een basisrecht voor minderjarigen. Toch ervaren zij in de praktijk hindernissen om van dat recht gebruik te maken. Misschien is het vandaag zelfs eerder een beleidsprincipe dan een subjectief recht: veel kinderen en jongeren hebben gespecialiseerde jeugdhulp nodig die in de praktijk niet beschikbaar is. Het zorgaanbod staat enorm onder druk en de zorgvraag wordt alsmaar groter.

Wachlijsten zien we terug in de residentiële settings. Hulpverleners worden verplicht creatief na te denken om oplossingen te vinden voor een korte termijn in afwachting van een geschikte plaats. Hierdoor wordt niet altijd gekozen voor de meest gepaste hulpverleningsvorm, maar wel voor de vorm die nog een plaats vrij heeft. In de meest extreme situaties kunnen minderjarigen alleen nog terecht in voorziening met opnameplicht zoals de gemeenschapsinstellingen.

Ook minderjarigen beseffen dit heel goed en klagen dit aan. Ze ondervinden zelf dat ze 'niet op hun plaats zitten' in bepaalde voorzieningen of in het hulpaanbod dat ze krijgen.

Ik heb 11 jaar bij mijn pleegouders gewoond. In maart hebben ze mij buiten gezet omdat ze mij ervan beschuldigde geld gestolen te hebben. Ik ben dan tijdelijk op internaat gegaan, in afwachting van plaats in een OIOC. Na 60 dagen verblijf in het OIOC was iedereen akkoord om de hulpverlening verder te zetten via het CBJ. Maar we zijn al 4 maanden verder en ik zit nog steeds in het OIOC. Ik heb het hele traject doorlopen (observatie en oriëntering) om tijd te rekken, maar er is voor mij nog geen verdere oplossing gevonden. Ik zit hier niet op mijn plaats en bezet een plaats waar een ander kind misschien dringend nood aan heeft. Er is geen oplossing want de wachtlijsten binnen het begeleid zelfstandig wonen zijn heel lang. Verschillende tehuizen laten weten dat ik niet welkom ben. De redenen zijn: ofwel het feit dat ik deeltijds onderwijs volg, of het feit dat mijn ouders afwezige figuren zijn en er dus geen context is, of mijn leeftijd want voorzieningen hebben liever jongere kinderen. Om een duidelijk signaal te geven, wil het OIOC mij volgend weekend gaan afzetten bij het CBJ. Ik wil gewoon een plek waar ik verder begeleid wordt en mij kan voorbereiden op een later volwassen leven.

Dylan, 16 jaar

Ik ben geplaatst in Mol door de jeugdrechter. Ik heb autisme maar dit werd pas recent vastgesteld. Ik heb dus al een heel moeilijke jeugd doorlopen omdat ik voelde dat ik 'anders' was. Ik ben ook al een tijdje depressief en heb een suïcidepoging achter de rug. Mijn ouders wisten niet goed meer wat ze met mij moesten aanvangen en zijn hulp gaan vragen bij het CBJ wegens een problematische opvoedingssituatie. Via het CBJ zijn we bij de jeugdrechter beland. Ik heb een tijdje op kinderpsychiatrie verbleven maar ik moest daar weg omdat ik boos ben geworden en heb uitgehaald naar een verpleegster. De jeugdrechter wist niet meer wat te doen en heeft me dan maar geplaatst in de gemeenschapsinstelling in Mol. Dit is niet wat ik nodig heb. Ik heb echt nood aan intensieve therapie maar ik verdoe hier gewoon mijn tijd. Als ik agressief word, moet ik drie dagen naar de isoleercel en dan wacht ik af tot het voorbij is. Ik ben bang voor als ik 18 jaar word, want eigenlijk word ik niet echt geholpen.
Bram, 15 jaar

Ook bij de ambulante hulpverleningsvormen bestaan wachtlijsten. De thuisbegeleidingsdiensten zouden sneller moeten kunnen aansluiten als er een hulpvraag gesteld wordt. Bovendien zouden zij ook frequenter bij een gezin moeten langskomen. Net zoals bij het opbouwen van een vertrouwensrelatie tussen een minderjarige en de consulent, geldt dit principe hier ook. We horen uit verhalen dat het wel vaker voorkomt dat een thuisbegeleidingsdienst bijvoorbeeld 4 keer op 2 maanden tijd is langs geweest. Het is bijna onmogelijk om op die tijd voldoende openheid en vertrouwen op te bouwen met een jongere om de aangeboden hulp te doen slagen.

Het systeem van wachtlijsten tussen ambulante hulp en residentiële hulp houden mekaar ook in stand. Soms wordt onvoldoende snel en efficiënt ingesprongen met ambulante zorg waardoor situaties escaleren tot een zware POS. Enkel residentiële plaatsing kan dan nog een uitweg bieden.

Minderjarigen met een combinatie van gedragsproblemen zijn vaak het slachtoffer van plaatsgebrek. Kinderen met autisme en karakterstoornissen zijn hier een mooi voorbeeld van. Ze worden zelfs op kinderpsychiatrie of voorzieningen die werken met deze problematiek geweerd. Oorzaken zijn: de situatie is te complex, de minderjarige past momenteel niet in de leefgroep, de problematiek is te zwaar, enz. Dit zien we ook bij de opnames binnen de MPI's.

In de huidige structuren bieden zorg- en hulpverlening geen antwoord op de hulpvraag van deze kinderen en jongeren. Maar van de ouders verwacht men wel dat zij met beperkte middelen, en met vaak nog een zorgtaak voor andere kinderen in het gezin, dit wel allemaal aankunnen.

Twee jongere kinderen (2jaar en 4 jaar) verblijven al twee maanden in het ziekenhuis wegens vermoeden van kindermishandeling. Ze hebben geen zorgen meer nodig. Ze moeten geplaatst worden en het dossier werd overgeheveld van het parket naar het CBJ. De consulent laat weten dat er geen plaats is en wil dat de kinderen nog twee maanden in het ziekenhuis blijven. Deze situatie is niet in het belang van de kinderen.

Pediater uit een ziekenhuis

Mijn zoon van 16 jaar heeft al een lange weg afgelegd. Hij heeft een mentale beperking en een gedragsstoornis die zorgt voor onvoorspelbare agressieve aanvallen. Al sinds zijn kindertijd wordt hij gevolgd door hulpverleners en therapeuten die zeer uiteenlopende diagnoses stellen over zijn problematiek: ADHD, autisme, impulscontrole stoornis, psychopathisch. Op de leeftijd van 12 jaar wordt hij opgenomen in een psychiatrische voorziening voor kinderen met een mentale beperking. Een hulpvorm die tegemoet komt aan zijn problematiek. Na twee maanden wordt hij uitgewezen vanwege zijn agressieve uitvallen. Hij wordt tijdelijk opgevangen in de psychiatrie. De daaropvolgende jaren wordt Maarten heen en weer geslingerd tussen kinderpsychiatrie, MPI, gedwongen opname in gesloten instelling voor volwassenenpsychiatrie, OOC, BuSO in combinatie met werk op een zorgboerderij, forensische kinderpsychiatrie. Telkens opnieuw wordt Maarten op korte

tijd aan de deur gezet omwille van zijn agressie en met de boodschap dat hij nood heeft aan een individuele begeleiding. Opvang in groep is nefast voor hem . Door gebrek aan alternatieven wordt hij opgesloten in een gesloten gemeenschapsinstelling en later opnieuw in de forensische kinderpsychiatrie. Op zijn 16 is er geen hulpvorm meer voorhanden die Maarten wil opvangen. Hij wordt naar huis gestuurd en ons gezin krijgt gezinsondersteuning die onvoldoende antwoord geeft op de noden van mijn zoon en het gezin.

Vader van Maarten, 16 jaar

Het Kinderrechtencommissariaat stelt vast dat het steeds strikter afbakenen van doelgroepen en de soms zeer strikte opnamevoorwaarden binnen het globale zorgaanbod, de mazen in het hulpverleningsnetwerk alsmaar groter maken. Een bijkomende moeilijkheid is dat de huidige hulp- en zorgverlening vertrekt vanuit een diagnostische visie. M.a.w. het toekennen van een label aan de minderjarige, is het toegangsticket tot gespecialiseerde hulp.

3.4. Combineren van hulpverleningsvormen?

Elk gezin is uniek en het gezinsleven is een dynamisch gegeven. Dit impliceert dat er flexibel moet kunnen ingespeeld worden op de veranderingen die zich voordoen in de gezinscontext. Het probleem is echter dat verschillende hulpverleningsvormen niet combineerbaar zijn.

Een jongen van 7 jaar verbleef eerst in een pleeggezin. Moeder ontmoet na een tijdje een nieuwe partner en de gezinssituatie stabiliseert zich. De partner biedt ondersteuning voor de psychische problematiek van moeder en neemt heel wat praktische zaken op zich. Omwille van deze positieve evolutie en de ontstane stabiliteit, keert de jongen weer naar huis. Het pleeggezin wordt onthaalgezin en de jongen kan er tijdens bepaalde weekends en vakantieperiodes terecht ter ontlasting van moeder en haar partner. In het moederlijk milieu wordt via het CBJ thuisbegeleiding ingesteld om het opvoedingsproces te begeleiden en ondersteunen. De ondersteuning van de partner en de thuisbegeleiding zorgen ervoor dat de situatie zeer goed loopt tot er op een bepaald moment een grote verandering plaats vindt in de gezinssituatie. De relatie tussen moeder en partner wordt verbroken en ze staat er terug alleen voor. De psychische toestand van moeder gaat achteruit en de relatie tussen haar en de jongen loopt weer moeizaam. Moeder doet meer en meer beroep op het onthaalgezin waardoor in samenspraak met het CBJ beslist wordt om het gezin opnieuw als pleeggezin te laten fungeren. Hierdoor valt de thuisbegeleiding bij moeder weg. De bezoeken van het kind bij moeder lopen zonder die ondersteuning steeds meer uit de hand, terwijl ze met de ondersteuning van thuisbegeleiding wel gezond verlieten.

Hulpverlener

Het Kinderrechtencommissariaat merkt dat het niet kunnen combineren van hulpverleningsvormen een groot gebrek is. Hierdoor wordt te veel fragmentarisch gewerkt met een gezin. Dit beantwoordt niet aan een flexibel hulpverleningsaanbod waarbij steeds het belang van de minderjarige vooropgesteld zou moeten worden.

3.5. Trage overgang van vrijwillige naar gedwongen hulpverlening

De bijzondere jeugdzorg voorziet in een duidelijk geregelde overgang van vrijwillige naar gedwongen hulpverlening via de bemiddelingscommissie. Het Kinderrechtencommissariaat krijgt klachten van ouders en hulpverleners die aanklagen dat er een onredelijke behandelingstermijn is in de overgang van hun dossier. We zagen inderdaad termijnen tot vier maanden vooraleer de jeugdrechtbank een dossier van het CBJ kon overnemen.

Er zijn heel wat tussenstappen nodig bij de overheveling van het dossier: 1) Het CBJ maakt het dossier over aan de bemiddelingscommissie. 2) Die nodigt de betrokkenen terug uit. 3) Indien beslist wordt door te verwijzen naar de jeugdrechtbank dan wordt het dossier doorgestuurd naar het parket. 4) Hier wordt een vordering voor de jeugdrechter opgemaakt. 5) Dan is het wachten op een kabinetszitting van de jeugdrechter die daarna zijn sociale dienst aanstelt. 6) Na teamoverleg op de sociale dienst jeugdrechtbank, wordt een consulent aangeduid die dan een eerste afspraak met het gezin vastlegt.

Door de vele tussenstappen en de werklust op de verschillende diensten kan zo'n dossier erg lang 'onderweg' zijn. Die hele tijd kan er geen effectieve hulp geboden worden. De minderjarige zit in een vacuüm waarin geen enkele dienst de verantwoordelijkheid voor de zorg opneemt. De minderjarige, en zijn gezin, blijven in de kou staan.

David is 14 jaar en wordt gevolgd vanuit ons CLB. David is een hardnekkige spijbelaar. Voor ons is de jongen heel moeilijk op te volgen. De ouders weigeren alle contact. Er wordt veel geweld gebruikt in het gezin en de twee ouders zijn verslaafd aan alcohol. Het CBJ wordt ingeschakeld en na overleg met de hulpverlening wordt beslist het dossier van David over te dragen aan de bemiddelingscommissie. Wat later krijgen wij bericht dat het dossier wordt doorverwezen naar de jeugdrechtbank. Drie maanden later is er nog altijd geen overdracht. Wij vinden dat het dossier onverantwoord lang aansleept. David is ondertussen nog altijd afwezig van school en wordt blootgesteld aan het geweld en de verwaarlozing van zijn ouders.

CLB medewerker

<p>Het Kinderrechtencommissariaat klaagt aan dat minderjarigen in een juridisch vacuüm terecht komen als het dossier wordt overgedragen van het CBJ naar de jeugdrechtbank. Er dient uitgeklaard te worden welke dienst de nodige ondersteuning en hulp biedt in het proces en welke dienst de verantwoordelijkheid opneemt t.a.v de minderjarige. De overdracht van het dossier zou zeer kort en zeer efficiënt moeten verlopen.</p>

4 Minderjarigen in eerstelijnsvoorzieningen

4.1. Toegankelijk aanbod?

Er bestaan verschillende eerstelijnsdiensten die hulp of ondersteuning aanbieden. Ouders maar vooral ook minderjarigen weten vaak niet bij welke dienst ze kunnen aankloppen.

Ze hebben het gevoel dat ze eerst een duidelijke probleemstelling moeten kunnen formuleren en afhankelijk hiervan de juiste dienst moeten aanspreken. Maar dit is zeer moeilijk voor hen.

Het veld is ook vaak in beweging en er zijn vaak nieuwe verwickelingen. Voor melders is het vaak een doolhof.

Voor jongeren zijn er eerstelijnsdiensten toegankelijk zoals JAC, KJT, CLB, Vertrouwenscentrum Kindermishandeling. Maar voor meer gespecialiseerde diensten zijn ze aangewezen op hun ouders. Bijkomend is dat eens hun ouders gescheiden leven het nog moeilijker wordt. Diensten vragen toestemming van beide ouders.

We krijgen jongeren met een verslavingsproblematiek over de vloer zonder medeweten van de ouders. Mogen wij de jongeren hulp bieden zonder de hulp van de ouders? Wat zegt het wettelijk kader? Zijn er leeftijdsgrenzen?

Medewerker van een CGG

Onze kleinzoon van 10 jaar heeft thuis heel wat problemen. De ouders verwaarlozen hem. Op school gaat het ook al niet goed. Hij heeft aan zijn meester gevraagd waar hij terecht kan maar die wist het niet goed. Hij heeft samen met ons gezocht op internet maar hij heeft de indruk dat zijn ouders zelf de vraag moeten stellen of moeten aankloppen bij diensten. Het is precies of er geen enkele dienst is die op vraag van het kind kan interveniëren.
Grootouders

Het Kinderrechtencommissariaat merkt dat de zoektocht van ouders en minderjarigen naar geschikte hulp of dienstverlening niet evident is. Het laat een aanwijsbare nood zien aan toegankelijke wegwijsinformatie over het bestaande hulpverleningsaanbod of het hulpverleningsveld.

5 Minderjarigen met een beperking

Het Kinderrechtenverdrag geeft kinderen met een handicap recht op bijzondere zorg, onderwijs en training om ze te helpen de grootst mogelijke zelfstandigheid te bereiken en een volwaardig leven te leiden (artikel 23 van het Kinderrechtenverdrag).

Het Kinderrechtencommissariaat stelt echter vast dat ook bij het hulpaanbod (Medisch Pedagogisch Instituten, (semi)residentiële voorzieningen, thuisbegeleiding) van het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap enorme wachtlijsten bestaan.

Hierdoor staan heel wat gezinssituaties onder druk. Ouders willen vaak zo lang als mogelijk de zorgen voor hun kind met een handicap opnemen. Als ze dan aangeven dat het niet meer kan, krijgen ze te horen dat er overal wachtlijsten zijn. In die tussentijd worden onvoldoende kansen geboden aan deze kinderen vanuit de overheid. Vooral het plaatstekort binnen de MPI's wordt vaak aangeklaagd. Een MPI (residentiële en semi-residentiële voorziening) biedt aan kinderen met een beperking de nodige zorgen. Dankzij de gespecialiseerde werking en de ervaringen van de teams kunnen zij mee zorgen voor een maximale ontplooiing van de persoonlijkheid, talenten, en de geestelijke en lichamelijke vermogens van het kind.

Het verblijf in een MPI is één van de mogelijkheden, maar het VAPH biedt ook de mogelijkheid tot kamertraining aan of begeleid wonen. In de praktijk merken we dat ook hier de vraag groter is dan het aanbod. Bovendien kunnen jongeren enkel vanuit een voorziening naar de kamertraining doorschuiven.

5.1. Het knelpunt dossier

Jongeren die een zorgaanvraag lopende hebben via de CRZ-databank (Centrale Registratie Zorgvragen) kunnen na het doorlopen van een bepaalde procedure het statuut krijgen van 'knelpunt dossier', wat in principe voorrang inhoudt op de wachtlijst. Op die manier weten de voorzieningen wie bij voorrang naar een aanbod moet worden toegeleid. Op de zorgbemiddelingsvergaderingen wordt dit onder andere bepaald via een urgentiecode en door de contactpersoon. Het Kinderrechtencommissariaat ontvangt klachten die aantonen dat het aanmeldingssysteem vanuit het VAPH en de wijze waarop het dossier van de

jongere behandeld wordt, zeer ondoorzichtig zijn. Het Kinderrechtencommissariaat merkt dat vooral minderjarigen met gedrags- en emotionele stoornissen nog geen duidelijke plaats hebben gekregen binnen de VAPH-werking.

Zeker als er een hupverlening vanuit het CBJ of de sociale dienst van de jeugdrechtbank lopende is, in combinatie met een VAPH erkenning voor het kind, wordt het onduidelijk wie welke taak opneemt en wie welke verantwoordelijkheid moet dragen. Het Kinderrechtencommissariaat hoort van de professionelen dat probleemsituaties die grenzen aan bijzondere jeugdzorg, gehandicaptenzorg en kinderpsychiatrie in de praktijk de meest complexe situaties zijn om een gestructureerde en duurzame oplossing te vinden. Dit omdat er geen afstemming is binnen de drie sectoren en de jongeren zich in een grijze zone bevinden.

Meldingen laten zien dat in de praktijk het knelpunt dossier zeer lang bovenaan de wachtlijst kan blijven staan. Professionals melden ons dat in de praktijk het knelpunt dossier wel als eerste wordt besproken op de zorgbemiddelingsvergadering, maar dat het daarom niet betekent dat de MPI's deze dossiers opnemen. Er wordt nergens op een transparante en toegankelijke manier duidelijk gemaakt welk beschikbaar aanbod een voorziening heeft. In de praktijk kan een dossier gedurende maanden gewoon als eerste op de wachtlijst blijven staan. Voorzieningen halen verschillende redenen aan waarom zij de jongere niet kunnen opnemen. Dit gaat over: het niet passen in de leefgroep, de jongere is te goed voor onze werking, maar ook de jongere is te zwak voor onze werking, er is geen school voor hem in de buurt, enz. Opvallend is dat ook de leeftijd van de jongere soms als tegenindicatie wordt gebruikt voor een opname. Het gebeurt wel vaker dat voorzieningen jongeren vanaf de leeftijd van 15-16 jaar liever niet opnemen en de voorkeur geven aan jonge kinderen vanuit de visie dat hier nog een weg mee afgelegd kan worden.

De zorgaanvragen worden beheerd door een contactpersoon. Deze persoon legt de dossiers voor op de zorgbemiddelingsvergaderingen. De contactpersonen zijn verbonden aan voorzieningen en nemen die taak er gewoon bij. De contactpersoon is vaak onvoldoende op de hoogte van de concrete dossierinhoud of kent de minderjarige in kwestie onvoldoende. Binnen de werking van het VAPH bestaat er geen vaste dossierbeheerder (vergelijkbaar met de consultants binnen de vrijwillige en gerechtelijke hulpverlening) die het traject van het dossier opvolgt, begeleidt en coördineert.

Het Kinderrechtencommissariaat stelt vast dat de wachtlijsten binnen de gehandicaptensector eveneens een globaal knelpunt blijft. Tot op vandaag slaagt de overheid er niet in om een afdoend antwoord te geven op knelpunt dossiers of zorgvragen met urgentiecode 1. Het werken met de urgentiecode is een maatregel die theoretisch gezien zeker te ondersteunen valt. Maar de praktijk laat zien dat heel wat zorgaanvragen voor jongeren een urgentiecode 1 dragen. Hierdoor gaat het systeem mogelijks zijn doel voorbij. Er moet ook werk gemaakt worden van een transparant en rechtvaardig opnamebeleid binnen het hulpaanbod. Tot slot dienen de overheid en de betrokken overheidsdiensten een duidelijk antwoord te formuleren op de onduidelijke positie van minderjarigen met emotionele- en gedragsstoornissen die grenzen aan de drie sectoren: VAPH-werking, bijzondere jeugdzorg, en psychiatrie.